

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta annetun neuvoston asetuksen soveltamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Suomen Asianajajaliitolle (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) on varattu mahdollisuus esittää lausuntonsa otsikkoasiassa. Asianajajaliitto kiittää mahdollisuudesta lausua ja esittää lausuntonaan seuraavaa:

Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki tuomioistuimen toimivallasta, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevista asioista ja kansainvälisestä lapsikaappauksesta annetun neuvoston asetuksen soveltamisesta. Ehdotetussa laissa annetaan asetuksen soveltamisen edellyttämät täydentävät kansalliset säännökset muun muassa toimivaltaisista viranomaisista ja menettelystä toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa annetun päätöksen tunnustamista tai täytäntöönpanoa koskevista asioista.

Esityksessä ehdotetaan myös erinäisiä asetuksesta johtuvia seurannaismuutoksia lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin, lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annettuun lakiin, avioliittolakiin, yksityisoikeudellista vaatimusta koskevien pohjoismaisten tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta annettuun lakiin sekä lastensuojelulakiin.

Lisäksi lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annettuun lakiin ehdotetaan muutoksia, joilla täsmennetään lapsen palauttamisesta annetun päätöksen täytäntöönpanon turvaamistoimiin liittyviä säännöksiä.

Asianajajaliitto katsoo, että hallituksen esitys on kokonaisuutena erittäin hyvin valmisteltu sekä perusteltu. Aiempi lausuntopalaute on otettu hyvin ja perustellusti huomioon.

Asianajajaliitto esittää ehdotuksen johdosta seuraavia huomioita ja täsmennyksiä.

Täytäntöönpanomenettely

Uudessa Bryssel IIa -asetuksessa tarkoitetaan päätöksellä myös toisessa jäsenvaltiossa annettua päätöstä, joka koskee lapsen palauttamista toiseen jäsenvaltioon Haagin lapsikaappaussopimuksen nojalla ja joka on pantava täytäntöön muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa palauttamispäätös on annettu.

Hallituksen esityksessä katsotaan, että tarkoituksenmukainen menettely täytäntöönpanoon olisi lapsen huoltoa koskevan päätöksen täytäntöönpanoon sovellettava täytäntöönpanolain mukainen menettely, jos toisessa jäsenvaltiossa annetun päätöksen antamisesta olisi kulunut yli kolme kuukautta. Jos aikaa olisi kulunut vähemmän kuin kolme kuukautta, täytäntöönpanoa voisi hakea suoraan ulosotomieheltä.

Lapsen palauttamista koskevien hakemusten määrä Suomen tuomioistuimissa on kaiken kaikkiaan pieni, onneksi. Myöskään näitä toisessa jäsenvaltiossa annettuja palauttamispäätöksiä ei voida olettaa tulevan kuin vähäinen määrä.

Lapsen etu edellyttää, että nk. kaappaajavanhempi ei ryhdy piileskelemään lapsen kanssa. Näin on joskus tapahtunut jopa suhteellisen pitkäkestoisesti. Riski piileskelylle täytäntöönpanon ehkäisemiseksi saattaa kasvaa tuomioistuimen antaman palauttamispäätöksen jälkeen.

Olettaa kuitenkin voidaan, että ne kaappaajavanhemmat, jotka pyrkivät estämään lapsen palauttamista, voivat tästä löytää uuden pitkittämiskeinon. Kun piileskely on onnistunut yli kolme kuukautta maanvaihtoiheen, seuraa tilanteessa lähes täysimittainen oikeudenkäynti täytäntöönpanosovitteluihin. Täytäntöönpanolain mukainen menettely on toki tarkoitettu kiireelliseksi, mitä se ei kuitenkaan aina tosiasiallisesti ole.

Asianajajaliitto ehdottaakin, että tällaisen päätöksen täytäntöönpano voitaisiin toimittaa lähtökohtaisesti sovittelua toimittamatta. Antaahan täytäntöönpanolaki siihen jo mahdollisuuden, jos lapsen etu näin vaatii.

Palauttamispäätöksen antamisen jälkeiset turvaamistoimet

Helsingin hovioikeus tai korkein oikeus yleensä vain määrää lapsen palautettavaksi ja lähettää täytäntöönpanomääräyksen ulosottomiehelle. Menettely on enimmäkseen toiminut ongelmitta. Ulosottomies arvioi virkavastuulla vaadittavat toimet. Suomessa, jossa tapauksia onneksi on suhteellisen vähän, on useimmiten käytännön palauttaminen sujunut ongelmitta, ja kaappaajavanhempi usein palauttaa lapsen kanssa vapaaehtoisesti, ulosottomiehen valvomana.

Huoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 46 a §. Siinä otetaan huomioon lapsen palauttamista koskevan päätöksen täytäntöönpanon erityispiirteet ja korostettu joutuisuusvaatimus.

On myös perusteltua, että turvaamistoimet tilanteessa on keskitetty Helsingin kärjäoikeudelle, niin kuin hallituksen esityksessä ehdotetaan. Tapauksia on lukumääräisesti vähän, joten keskittämisellä saadaan myös kokemushyötyä. Vaihtoehtoksi aiemmassa keskustelussa on esitetty myös Helsingin hovioikeutta, joka ensi asteena antaa palautuspäätöksen. Tältä osin on kuitenkin huomattava, että osan lopullisista palautuspäätöksistä antaa korkein oikeus, hovioikeuden ehkä ensin hylättyä hakemuksen. Asianajajaliitto pitää perusteltuna, että tehtävä annetaan yksin Helsingin kärjäoikeudelle.

Samalla tulisi kuitenkin pohtia mahdollisuutta turvaamistoimia ja täytäntöönpanoa koskevien ohjeiden lisäämistä hovioikeuden ja korkeimman oikeuden ratkaisuihin.

Esimerkiksi Iso-Britanniassa on mahdollista, että asiaa käsittelevä tuomioistuin määrää tarkalleen menettelyn, jopa matkustusaikataulun, lapsen palauttamiselle jo palauttamispäätöksessä. Tämä edellyttää tietenkin ennakkollista keskustelua vastaanottavan valtion toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

Lapsikaappausasioihin liittyvät sovinnot

Työryhmä oli pohtinut tuomioistuinsovittelun käyttöä lapsikaappausasioissa. Tästä on keskusteltu yleisemminkin. Ajatuksia on esitetty puolesta ja vastaan. Työryhmä ei päätenyt esittämään riitojensovitte-lulain soveltamista lapsikaappausasioihin.

Samaan lopputulemaan päädytään hallituksen esityksessä.

Myös Asianajajaliitto katsoo, että uusia sovintomenettelyitä lapsikaappausasioihin ei tarvita. Ns. sovinnon edistäminen normaalin prosessin puitteissa riittää.

On muistettava, että lapsikaappausasioissa on pyrittävä mahdollisimman nopeaan palauttamiseen lapsen asuinmaahan. Sovittelua voidaan käyttää myös väärin asian pitkittämiseen. Kysymys on usein ensisijaisesti siitä, tuleeko lapsi jäämään asumaan Suomeen vai toiseen maahan.

Mikäli sovinto syntyisi, sen lisäksi vanhemmat myös haluaisivat oikeudellisesti sitovan ratkaisun lapsen tuleviin asumis- ja tapaamisjärjestelyihin. Päätöksen tekeminen hovioikeuskäsittelyn yhteydessä ei välttämättä ole osapuolten eikä lapsenkaan edun mukaista. Palauttamisasiaa käsitellään kovalla kii-reellä. Tässä tilanteessa asianosaisille on vaikeaa hahmottaa, mitä käytännössä tarkoittaisi lapsen jää-minen Suomeen - joka useimmiten olisi asian sovinnollinen lopputulos - ja miten ja kuinka usein esi-merkiksi tapaamismatkat olisivat järjestettävissä.

Esimerkkinä edellä mainitusta on tapaus, jossa hovioikeuden suullisessa käsittelyssä palauttamisvaati-muksesta luopuminen sovinnollisten tapaamisjärjestelyjen, jotka toisen puolison asuinpaikan kärjäoi-keus vahvisti, aikaansaamiseksi johti siihen, että palauttamisvaatimuksen alkuperäinen esittäjä ei kos-kaan ole saanut tavata lastaan.

Työryhmä on siten Asianajajaliiton näkemyksen mukaan päätenyt tältä osin oikeaan ratkaisuun eikä ehdota näitä tilanteita varten lainsäädäntömuutoksia.

Helsingissä 22. maaliskuuta 2022

SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Niko Jakobsson
Asianajajaliiton pääsihteeri

LAATIIJA

Asianajaja Hilka Salmenkylä, Helsinki

Suomen Asianajajaliiton lausunnot valmistellaan oikeudellisissa asiantuntijaryhmissä, joiden toiminnassa on mukana noin 120 asianajajaa. Tämä lausunto on valmisteltu perhe- ja perin-töoikeuden asiantuntijaryhmässä.